

Hamlet on the Road – Prof. Fabiszak

Hamlet on the Road. Divadlo Radost z Brna. Režie Joanna Zdrada.

Co se ještě dá říci o Hamletovi? Jakým způsobem jde ještě nápaditě tuto hru pojmout? Hru jako tragédii pomsty psanou pro sprostý lid, který tvořil většinové publikum tehdejších veřejných londýnských divadel.

Tvůrci z divadla Radost na hru nahlíží jako na představení o divadle. O jeho kořenech. V tom kořenech alžbětinských. Zvou nás, abychom se Shakespearovým textem bavili společně s nimi. Adaptují dílo v kontextu prostředí putovního cirkusu – odtud pramení název *On the Road* – kde akrobaté, klauni a kejklíři, předvádějí své dovednosti do rytmu příběhu Hamleta. Jsou tam i loutky a hodně hudby; hrané živě, se zpívanými monology. Což má velký význam! Pamatujeme na to, že hudba vždy doprovázela divadlo. V Hamletovi písni chybí; Shakespeare psal písni hlavně pro komedie, ne pro tragédie. Zde je místo zejména pro vážné tóny. Ale tragédie obsahují i méně vážné zápletky – v Hamletovi to jsou to hrobaři, rozhovory prince s Poloniem atd., tedy místa, během kterých se může divák nadechnout. Ale pojďme popořadě.

Shakespeare napsal hru, která byla jeho druhým pokusem o nejvíce populární žánr jeho doby. Šlo o tragédii pomsty. Shakespearolog Jerzy Limon v článku věnovanému dílu Španělská tragédie od Thomase Kyda, které iniciovalo rozvoj tohoto žánru, poznamenává, že tento žánr je do velké míry autotematický – mnoho nám toho prozrazuje o podstatě divadla. Představme si se teď Shakespeara, který se přibližně dvacet let po Thomasi Kydovi a skoro deset let po napsání své první tragédie pomsty *Titus Andronicus*, vrací k tomuto žánru a kolem roku 1601 píše dílo, které vyvrací z kořenů dosavadní dramatické konvence. Dílo, ve kterém pomsta, i když krvavá, nechutná tak sladce jako například v dramatu Thomase Kyda a nenaplnuje diváka pocitem uspokojení, že bylo spravedlnosti učiněno zadost a že zločinec byl potrestán. Shakespeare nás nechává s pocitem nenaplnění. Zpochybňuje koncept pomsty a zabíjí Hamleta v polovině jeho příběhu – alespoň toho zaznamenaného v kronikách *Saxo Grammaticuse* nebo v tragických příbězích Belleforsta, které byly hlavními předlohami hry.

Shakespeare nás upozorňuje na neadekvátnost jistých prvků chování na jedné straně, a na divadelní konvence, které tuto adekvátnost akcentují, na straně druhé. Víme, že v Hamletovi se o divadle mluví z perspektivy jak teoretické – Polonius, znalý návštěvník divadel a sám dříve herec mluví o tragických, komických, historických, idylických, idylicko-komických atd. – tak i z perspektivy praktické – máme tu hru ve hře, adaptaci *Vraždy krále Gonzaga*. Hamlet navíc trefně nazývá herce „krátkou však obsažnou kronikou naší doby“. Diskuse o herectví je ze všech Shakespearových dramát v Hamletovi nejvíce obšírná. Její parodickou komickou verzi najdeme v dřívějším *Snu noci svatojánské* a k tématu divadelní hry se Shakespeare vrátí v *Bouři*.

Umělci z Brna pokračují v těchto stopách a vytvářejí představení o podstatě divadla. Odhalují konvence a nereálnost divadelního představení. Ukazují je jako by ze zákulisí – herci jsou přehnaně nalíčení, neschovávají se, když vodí loutky, hlasitě komentují výkony kolegů a kolegyně, obrazejí se přímo na diváky, atd. Při tom využívají prvky jarmarečního divadla a cirkusu – představení pro prostý lid, který je třeba zaujmout nejen dojemným příběhem, ale i na oko málo rafinovaným obhroublým humorem, cirkusovými triky, žonglováním a tak dále. Je to Hamlet pro obyčejného diváka, který si na jarmarku – Jak jen to představení zapadá do atmosféry Shakespearovského festivalu v Gdaňsku! – unavený z běhání mezi všemi těmi stánky na chvíli oddychne u improvizovaného jeviště vytvořeného z prostého vozu. Ale moment! To znamená, že Hamlet, cirkusové triky i umění hry na hudební nástroje nejsou cizí

hercům, tvůrcům představení. Oni to všechno opravdu dovedou, a k tomu navíc zvládnou zahrát své role tragicky, komicky, idylicko-komicky. To není jen jarmareční dovadlo! Cirkusové prostředky jsou zde totiž nástrojem k převyprávění komplikovaného příběhu bez toho, aby byl o cokoli ochuzen. Po tomto Hamletovi v nás nezůstává pocit neuspokojení.

Umělcům z Brna se povedla neuvěřitelná věc! Sledujeme příběh prince, studenta a individualisty, vyprávěný z perspektivy diváka, který je potenciálně negramotný a nejspíš nezná text hry. Trochu to připomíná přístup, který použil chorvatský autor Ivo Brešan ve známé adaptaci Shakespearovy tragédie s názvem Představení Hamleta ve vsi Dolní Mrduša, která byla svého času populární na prknech polských divadel a na televizních obrazovkách. V této hře se venkované ze zapadlé vesnice rozhodnou hrát Hamleta po svém – neuhlazeně ale autenticky. Princ, který přerušuje studium, aby po smrti otce přijel na Elsinor, který neustále zpochybňuje okolní svět, který líčí komplikované pasti na své nepřátele (jakou je třeba hra ve hře) a nikomu nedůvěřuje, se v českém představení nejeví jako příliš mazaný.

Na druhou stranu, Hamlet je přeci blázen, šašek. Vidíme to na Hamletově loutce, která má na hlavě šaškovskou čepici s rolničkami. Loutky se ostatně v představení stávají velice lidskými, zatímco živí herci často připomínají loutky. Stírá se hranice mezi nimi. Člověk jako hračka osudu, dalo by se říci. Tímto způsobem se Hamlet-intelektuál ze Shakespearova textu, Hamlet-herecká výzva, stává Hamletem-obyčejným člověkem. Polský shakespearolog Henryk Zbierski kdysi poznamenal, že pro pochopení tragického osudu Hamleta je třeba být intelektuálem. Když tuto myšlenku přetransformujeme s odkazem na brněnské představení, tak pro pochopení utrpení a paradoxů Hamleta stačí být člověkem.

Tímto způsobem tvůrci Hamleta osvobozují, berou ho s sebou na cestu a mají z té svobody radost stejně jako postavy kultovního románu Jacka Kerouaca Na cestě. Možná ne náhodou na toto dílo představení navazuje svým názvem. Divadlo Radost tuto hru, jíž se všeobecně přičítá dokonalost, složitost, nepochopitelnost a titul nejlepšího dramatu, zbavuje příslovečné aureoly. Představením prozvukuje nostalgie a melancholie – tak trochu ve stylu londýnského kabaretu The Tiger Lilies. Dostává se nám Hamleta jarmarečného, lidového, kejklířského, místy až kanálově vulgárního. Je to neobvyklý Hamlet, který nám opět dokazuje, jak obrovský potenciál dříme v této hře a jak skvěle ní jde bavit sebe i ostatní, což si mezi všemi i Shakespeare nejspíš sám dobře uvědomoval.

Z polštiny přeložila Agnieszka Buchtová